

VII. SOBRE ELS SAVIS I ELS LITERATS

417

Hi ha una certa energia ardent, mare o companya necessària de certa mena de talents, la qual generalment condemna els qui les posseeixen: no els condemna pas a la dissort de ser gent sense moral, de no tenir sentiments bells, sinó a lliurar-se sovint a desviaments que suposarien l'absència de tota moral. És una severitat devoradora de la qual no són amos, i que els fa molt odiosos. Entristeix de pensar que si Pope i Swift a Anglaterra, o Voltaire i Rousseau a França, fossin jutjats no pas per l'odi o per la gelosia sinó per l'equitat, per la bona voluntat, sobre la base de fets testimoniat o confessats pels seus amics i pels seus admiradors, quedarien tacats i convictes d'accions molt condemnables, de sentiments a vegades molt perversos. *O altitudo!*¹⁶

418

S'ha observat que els qui escriuen sobre física, història natural, fisiologia, química, eren normalment homes de caràcter dolç, regular i en general feliços; que, per contra, els qui escriuen sobre política, legislació, fins i tot sobre moral, tenien un humor trist, melancòlic, etc. Res no hi ha de més senzill: els uns estudien la natura, els altres la societat; els uns contemplen l'obra del gran Ésser, els altres fixen la seva mirada en l'obra de l'ésser humà. Els resultats havien de ser diferents.

419

Si s'examinava amb cura la combinació de qualitats rares de l'enginy i de l'ànima necessàries per a jutjar,

---

16 «Oh profunditat de la riquesa, de la saviesa i del coneixement de Déu! Que en són, d'insondables, els seus judicis, i d'impenetrables, els seus camins!», Rm 11,33.

sentir i apreciar els bons versos, el tacte, la delicadesa dels òrgans, de l'orella i de la intel·ligència, etc., un es convenceria que, tot i les pretensions de totes les classes socials de jutjar les obres amb encant, els poetes tenen menys jutges veritables que no els geòmetres. Llavors els poetes, que no prenen gens en consideració el públic i només s'ocupen dels qui en saben, farien sobre les seves obres el mateix que el famós matemàtic Viète feia sobre les seves, en un temps en què l'estudi de les matemàtiques estava menys estès que avui dia. Només en treia un petit nombre d'exemplars, que feia distribuir als qui podien entendre el seu llibre i gaudir-ne o bé traure'n profit. Pel que fa als altres, no hi pensava. Però Viète era ric, i la majoria dels poetes són pobres. A més, un geòmetra potser té menys vanitat que un poeta; o bé, si és que en té tanta, ha de calcular-la millor.

420

Hi ha homes en qui l'*enginy* (aquest instrument aplicable a tot) només és un *talent* pel qual sembla que estan dominats, que no el governen i que no obeeix gens ni mica les ordres de la seva raó.

421

Ben de grat diria jo dels metafísics el que Scaliger deia dels bascos: «Hom diu que s'entenen, però no me'n crec res».

422

El filòsof que ho fa tot per vanitat, té dret de menysprear el cortesà que ho fa tot per interès? Em sembla que un s'endú els llüisos d'or i que l'altre es retira content després d'haver-ne sentit el soroll. D'Alembert, cortesà

de Voltaire per mor de la vanitat, es troba molt per sota de tal o tal altre cortesà de Lluís XIV que volia una pensió o un càrrec?

423

Quan un home agradable ambiciona el petit avantatge de plaure a altra gent a banda dels seus amics (tal com fan tants homes, sobretot literats, per als quals el fet d'agradar és com un ofici), és clar que només pot ser-hi arrossegat per interès o per vanitat. Cal que esculli entre el paper d'una cortesana i el d'una coqueta o, si voleu, el d'un comediant. L'home que es torna agradable per a una determinada companyia perquè s'agrada amb ells és l'únic que fa el paper d'un home honest.

424

Algú ha dit que prendre coses dels antics era fer el pirata a l'altra banda de la frontera, però que fer pillatge entre els moderns era estafar per les cantonades.

425

Els versos afegeixen enginy al pensament de l'home, que a vegades en té bastant poc, i això és el que s'anomena talent. Sovint desproveeixen d'enginy el pensament de qui té molt d'enginy, i aquesta és la millor prova de la falta de talent per als versos.

426

La majoria dels llibres d'avui dia fan l'efecte d'haver estat fets en un dia a base de llibres llegits el dia anterior.

427

El bon gust, el tacte i les bones maneres estan més relacionats del que simulen de creure els literats. El tacte

és el bon gust aplicat al capteniment i a la conducta; les bones maneres són el bon gust aplicat al discurs i a la conversa.

428

És excel·lent l'observació d'Aristòtil en la *Retòrica* segons la qual tota metàfora, basada en l'analogia, ha de ser igualment justa en el sentit invers. Així, hom ha dit de la vellesa que és l'hivern de la vida; invertiu la metàfora i la trobareu igualment justa en dir que l'hivern és la vellesa de l'any.

429

Per a ser un gran home en les lletres, o per a fer almenys una revolució notòria, cal —com en l'ordre polític— trobar-ho tot preparat i nàixer en el moment adequat.

430

Els grans senyors i els bells esperits, dues classes que es busquen mútuament, volen unir dos tipus d'homes, uns dels quals fan una mica més de pols mentre que els altres fan una mica més de soroll.

431

Els literats s'estimen els qui els diverteixen, tal com els viatgers s'estimen els qui els sorprenen.

432

Què és un literat que no és realçat pel seu caràcter, pel mèrit dels seus amics i per una mica de benestar? Si aquest darrer avantatge li falta fins al punt que no estigui en condicions de viure de manera adient a la companyia a què l'empeny el seu mèrit, quina necessitat té de companyia? El que li pertoca, no és de triar un retir on pugui conrear en pau la seva ànima, el seu caràcter i la seva raó?

Cal que porti el pes de la companyia sense rebre ni un dels avantatges que aquesta procura a les altres classes de ciutadans? Més d'un literat, en veure's forçat a prendre partit, hi ha trobat la felicitat que n'havia buscat fora en va. És aquest qui pot dir que, en denegar-li-ho tot, hom li ho ha donat tot. En quantes ocasions no es poden repetir les paraules de Temístocles: «Fills meus, estariem perduts si no haguéssim estat perduts abans!»¹⁷

433

Es diu i es repeteix, després d'haver llegit alguna obra que transpira virtut: «És una llàstima que els autors no es retratin en els seus escrits, i que no es puguí concloure d'una obra així que l'autor és el que sembla ser». És veritat que molts exemples autoritzen a pensar això, però he observat que hom fa sovint aquesta reflexió per dispensar-se d'honorar les virtuts la imatge de les quals es troba en els escrits d'un home honrat.

434

Un autor, home de bon gust, és, entre aquest públic avorrit, el mateix que una dona bonica és al mig d'un cercle de vells llibertins.

435

L'escassetat de filosofia porta a menysprear l'erudició; l'abundància de filosofia porta a valorar-la.

436

El treball del poeta, i sovint el del literat, a ell mateix li resulta sovint ben poc fructífer; i, pel que fa al públic, es troba situat entre el *moltíssimes gràcies* i el *ves*

---

17 Plutarc, *Vides paral·leles*, vol. I, part 2^a. «Temístocles», XXIX, 10. Trad. Carles Riba. Barcelona, Fundació Bernat Metge, 1926.

a pastar fang. La seva fortuna es redueix a gaudir de si mateix i del temps.

437

El descans d'un escriptor que ha fet bones obres, el públic el respecta més que no pas la fecunditat activa d'un autor que multiplica les obres mediocres. És així com el silenci d'un home conegut perquè parla bé imposa molt més que la loquacitat d'un home que no parla malament.

433

El que atorga l'èxit a moltes obres és la relació que es troba entre la mediocritat de les idees de l'autor i la mediocritat de les idees del públic.

439

A la vista de la composició de l'Acadèmia Francesa, es creuria que ha pres com a lema aquest vers de Lucreci: *certare ingenio, contendere nobilitate*.¹⁸

440

L'honor de ser de l'Acadèmia Francesa és com la creu de Sant Lluís, que es veu tant en els sopars de Marly com en els albergs de vint-i-dos sous.

441

L'Acadèmia Francesa és com l'Òpera, que es manté per coses que li són estranyes: les pensions que exigeixen de les òperes còmiques de províncies, el permís de passar del pati de butaques als salonets, etc. Així mateix,

---

18 «[...] rivalitzar en eloqüència, combatre per la noblesa». Lucreci, *De la natura*, II, 11. Trad. Joaquim Balcells. Barcelona, Fundació Bernat Metge, 1932.

l'Acadèmia se sosté per tots els avantatges que procura.
S'assembla a la Cidalise de Gresset:¹⁹

Tingueu-la, és en primer lloc el que li deveu;
I, si podeu, després la valorareu.

442

Amb la fama literària, i sobretot amb la fama de teatre, passa una mica com amb les fortunes que en altre temps es feien a les illes. Quasi n'hi havia prou amb passar per allí per a aconseguir una gran riquesa; però aquestes grans fortunes fins i tot han perjudicat les de la generació següent: les terres esgotades no han donat rendiments tan abundants.

443

En el nostre temps, els èxits en el teatre i en la literatura no són gaire més que ridiculeses.

444

La filosofia descobreix les virtuts útils de la moral i de la política; l'eloqüència les fa populars; la poesia les fa, per dir-ho així, proverbials.

445

Un sofista eloqüent però desproveït de lògica és a un orador filòsof el que un prestidigitador és a un matemàtic, el que Pinetti és a Arquímedes.

446

Tenir moltes idees no equival a ser un home d'enginy, de la mateixa manera que tenir molts soldats no equival a ser un bon general.

---

19 Cidalise és un personatge de diverses comèdies franceses del segle XVIII, entre les quals hi ha les de Jean-Baptiste Gresset (1709-1777).